

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/301683945>

BİR KÜRESEL KAMU MALI OLARAK FİNANSAL İSTİKRAR: ELEŞTİREL DEĞERLENDİRMELER/Financial Stability as a Global Public Good: Critical Assessments

Article · January 2010

DOI: 10.5455/ey.10707

CITATIONS

0

READS

270

2 authors:

Servet Akyol

Akdeniz University

14 PUBLICATIONS 3 CITATIONS

SEE PROFILE

Serdar Varlik

Hitit University

20 PUBLICATIONS 5 CITATIONS

SEE PROFILE

BİR KÜRESEL KAMU MALI OLARAK FİNANSAL İSTİKRAR: ELEŞTİREL DEĞERLENDİRMELER

Servet AKYOL¹

Serdar VARLIK²

Özet

Yakın zamanda, kamu malları kavramıyla ilgili olarak yeni bir kavramsal çerçeve ortaya çıkmıştır. Küresel kamu malı olarak adlandırılan bu kavramsal çerçeve birçok mal ve hizmeti kapsamaktadır. Bu bağlamda, finansal istikrar da bir küresel kamu malı olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın amacı, küresel kamu malı ve finansal istikrar kavramlarını inceleyerek, bir küresel kamu malı olarak finansal istikrar kavramına ilişkin eleştirel değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Küresel Kamu Malı, Finansal İstikrar, Yeni Finansal Mimari*

JEL Sınıflaması: *F 33, F 55, H 41*

FINANCIAL STABILITY AS A GLOBAL PUBLIC GOOD: CRITICAL ASSESSMENTS

Abstract

Recently, a new conceptual framework which is related to the public goods has emerged. This framework that is called as global public goods concept contains various goods and services definitions. In this context, financial stability is also accepted as a global public good. The objective of the study is to do critical evaluations concerning the financial stability as a global public good after examining the global public good and financial stability concepts.

Keywords: *Global Public Goods, Financial Stability, New Financial Architecture*

JEL Classification: *F 33, F 55, H 41*

¹ Dr., Akdeniz Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, sakyol@akdeniz.edu.tr

² Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, varlikserdar@gmail.com

GİRİŞ

“Küresel kamu malları” (KKM) (global public goods) kavramı³, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Bankası (WB) tarafından 1990’lı yılların sonunda gündeme getirilmiştir.

Kavramın arka planında, küreselleşme süreciyle ortaya çıkan birçok sorunun, mevcut ulusal politikalarla çözüme kavuşturulamaması yer almaktadır. Küresel düzeyde hissedilen problemlerin bireyleri, ülkeleri ve hatta gelecek nesilleri olumsuz bir biçimde etkilemesi, küresel ölçekte uygulanabilecek bir takım politika önerilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan problemlerden biri de, finansal piyasalarda yaşanan istikrarsızlıktır. Finansal serbestleşmeyle birlikte hızlanan finansal küreselleşme sürecinde, istikrarsızlıklar ve krizler öncelikle bir veya birkaç ülkede başlamakta, ardından geniş bir coğrafyayı etkisi altına alarak, küresel ölçekte olumsuz etkiler yaratmaktadır. Birçok ülkeyi tehdit eden istikrarsızlık problemi, finansal piyasa aktörlerini, ülkeleri ve de uluslararası finansal kuruluşları, finansal istikrarsızlığı ve krizleri önlemek amacıyla küresel düzeyde ortak politikalar geliştirmeye yöneltmiştir. KKM olarak finansal istikrar kavramı, bu yönde sürdürülen çabaların ortaya çıkardığı “yeni” bir kavramsal çerçevedir. Böylece küresel finansal istikrarı sağlamak için atılan adımlar, KKM tartışmalarının eksenine oturtulmaktadır.

KKM olarak finansal istikrar kavramının incelendiği bu çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde sırasıyla KKM ve finansal istikrar kavramları ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, küresel kamu malı olarak finansal istikrar kavramı incelenmektedir. Çalışmanın son bölümünde ise, bu kavramsal çerçeveye farklı açılardan eleştiriler getirilmektedir.

1. KÜRESEL KAMU MALI KAVRAMI

Kamu malları tüketiminde rakipliğin olmadığı ve tüketiminden hiç kimseyi dışlamamanın mümkün olmadığı mallar biçiminde tanımlanmaktadır⁴. Samuelson (1954) tarafından yapılan geleneksel tanıma göre, bu malların tüketiminde hiçbir

³ İktisat yazınında kamu malı kavramı, sosyal mal olarak da adlandırılmaktadır. Ancak, mal kavramı birçok durumda somut malları nitelendirmekten çok, hizmetleri kapsamaktadır. Bu çalışmada kavram yaygın kullanımına sadık kalarak, kamusal hizmetleri kapsamak üzere “kamu malı” biçiminde kullanılmaktadır.

⁴ Çalışmada kamu malı kavramı Samuelson’un tanımladığı klasik biçimiyle ele alınmaktadır. Kamu mal ve hizmetleri konusundaki yazın için Sönmez (1987); Musgrave ve Musgrave (1989); Stiglitz (1988); Rosen (1999); Akalın (2000); Durmuş (2006); Göker (2008) ve tarihçe konusunda Desai’ (2003) bakılabilir.

biçimde rakiplik söz konusu olamaz ve bu malların tüketiminden hiçbir kimse mahrum edilemez. Tüketimde rakip olmama özelliği, toplumdaki bireylerin kamu mallarını ve hizmetlerini tüketirken, birbirlerinin tüketimini etkilemediğini ifade etmektedir. Kamu mallarının bölünemezliği olarak da nitelendirilen bu durum, mal ve hizmetin teknik olarak bölünememesinden kaynaklanmaktadır. Yani, bir bireyin tüketimi, diğer birey veya bireylerin tüketimini engelleyemeyeceği gibi, tüketim miktarlarının azalmasına da neden olmayacaktır. Dışlanamazlık özelliği ise, bir kamu malı ve hizmetinin üretildikten sonra toplumdaki herhangi bir bireyin bu malı tüketmesinin engellenemeyeceğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, faydadan dışlanamazlık, bir kamu malının finansmanına katılmayan bireylerin ya da katılmak istemeyenlerin bu hizmetten faydalanmalarının önlenemeyeceği ya da kamu mallarının faydalardan mahrum bırakmanın maliyetli olacağı anlamına gelmektedir. Bireyler kamu malının finansmanına katılmasalar bile, bu malın tüketiminden dışlanamamaktadırlar. Bu durum bireyleri “bedavacı” konumuna sokmaktadır.

1990’lı yıllarda iktisat yazınına giren KKM kavramı, geleneksel kamu malı tanımında yer alan iki özelliği (tüketimde rakip olmama, faydadan dışlanamazlık) barındırmakla birlikte, bir takım farklılıkları da içermektedir. KKM kavramının tek bir tanımı olmamasına karşın, bu yeni yaklaşımlardaki ortak vurgunun, klasik kamu malı tanımının etki alanının genişletilerek, küresel düzeye taşınması olduğu söylenebilir. Sandler (1998:222) KKM’leri, “dünya ölçeğinde tüketime rakip olmayan ve faydadan dışlanamayan niteliklere sahip mallar” olarak tanımlamaktadır⁵. Morrissey vd. (2002:35) ise, “herhangi bir kamu malının faydası ülke sınırlarını aşarak, komşu ülkelere, hatta giderek tüm dünyaya yayılıyorsa, bu tür malları KKM” olarak nitelendirmektedir. KKM tanımını daha geniş bir bağlamda ele alan Kaul vd.’ne (1999a:2-3) göre, bir kamu malının küresel bir nitelik taşıyabilmesi; faydasının bir grup ülkeden daha fazla ülkeyi kapsamasına, geniş nüfus gruplarını etkilemesine (zengin fakir tüm gruplar) ve nesillere (hem şimdiki hem de gelecekteki) ulaşmasına bağlıdır. Bu tanımlamada KKM kavramının üç boyutta ele alındığı gözlenmektedir. İlk boyutta, KKM’ler sadece ulusal devletleri değil, ticari blokları (örneğin NAFTA), siyasi ve ekonomik birlikleri (örneğin AB) ve diğer yapıları da (örneğin OECD ve NATO) kapsamaktadır. Dolayısıyla, bir malın KKM olabilmesi için, birden fazla ülkeyi ya da ülke grubunu veya birden çok örgütlenmeyi kapsaması gerekmektedir. İkinci boyut, KKM’lerin tüm sosyoekonomik gruplara fayda sağlaması üzerindedir. Burada vurgulanan nokta, günümüzde hem tek bir ülke içinde, hem de ülkeler arasında bilgi, teknoloji ve gelir farklılıklarının olmasıdır. Tanımlamadaki üçüncü boyut ise, bu malların

⁵ Bazı mal ve hizmetler daha sınırlı bir coğrafi alan içerisinde yine rakip olmama ve dışlanamama özelliklerini göstermektedir. Bu mallar, bölgesel kamu malları olarak tanımlanmaktadır.

etkilerinin gelecek nesillere/kuşaklara yayılmasıdır. Çevreye zarar veren etkilerin kuşaklar ötesine yayılması, bu duruma örnek olarak gösterilmektedir.

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, KKM kavramının tek bir tanımı yapılamamaktadır. Ancak, tanımlar arasında farklılıklar olmasına karşın, geleneksel kamu malı kavramının tanımı KKM bağlamında önemli bir değişim geçirmemiştir. Tanımlardan hareketle, sera gazı emisyonunun azaltılması, ozon tabakasının delinmesinin önlenmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, finansal istikrar, barış, güvenlik vb. KKM'ye örnek verilmektedir.

KKM'lerin Sınıflandırılması

KKM'ler açısından üzerinde durulması gereken bir başka nokta da, bu tür mal ve hizmetlerin nasıl sınıflandırıldığıdır. KKM'ler çoğu defa birbiriyle ilişkili olarak doğalarına (kamusallık), faydalarına, etkinlik biçimlerine, sektörlerle ve varlık durumlarına göre sınıflandırılmaktadır⁶.

KKM'ler doğalarına göre küresel rezervler (atmosfer ya da açık denizler), insan yapımı olanlar (küresel ağlar, uluslararası rejimler) ve küresel politika sonucunda (küresel barış, finansal istikrar ve çevrenin korunması) ortaya çıkanlar olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir (Kaul ve Mendoza, 2003:100). Bu tür bir sınıflandırmada KKM olarak kabul edilen bazı mallar kendiliğinden ortaya çıkarken, diğerleri insanlar tarafından yaratılmakta ya da küresel politika sonucunda meydana getirilmektedir.

KKM'ler faydaları açısından doğrudan fayda sağlayan, risk azaltan ve kapasite arttıran mallar biçiminde sınıflandırılmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin korunması, okyanus ve ormanlar gibi ortak kullanılan kaynakların aşırı ve kötü kullanımının engellenmesi doğrudan fayda sağlayan KKM'lerdir. Diğer taraftan, birçok kamu malı ise, risk azaltıcı özelliğe sahiptir. Örneğin, çevre kirliliğinin azaltılması, akarsu ve göllerin temizlenmesi, küresel ısınmanın engellenmesi, salgın hastalıkların önlenmesi, güvenliğin artırılarak barışın korunması ve istikrarsızlıkların çözümlenmesi ortaya çıkabilecek çeşitli riskleri azaltarak yaşam kalitesini yükseltmektedir. Bölgesel ve uluslararası sonuçları olabilecek risk azaltmaya yönelik bu tür kamu malları, faydasının yayılma alanına göre bölgesel veya küresel nitelik göstermektedir. Diğer tür kamu malları ise, kapasite genişleterek daha çok mal ve hizmet üretilmesini sağlamaktadır. Bu tür mallarda kapasite artışı

⁶ Çalışmanın üçüncü bölümünde bu sınıflandırma temel alınmakta ve KKM olarak finansal istikrar kavramının nitelikleri üzerinde durulacaktır.

herkesin kullanımına açıktır ve dışlanma söz konusu değildir (Morrissey vd., 2002:36-38).

Etkinlik açısından yapılan sınıflandırmada ise, KKM'ler temel (core) etkinlik ve tamamlayıcı (complementary) etkinlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Buradaki sınıflandırma bir kamu malının başka bir kamu malının üretilmesine yardımcı olmasına dayanır. Temel etkinlikler, KKM'lerin üretilmesini sağlayan küresel ve bölgesel programları içermektedir. Bu etkinlikler tek bir ülkeye yönelik olmasına karşın, faydaları başka ülkelere de yayılmaktadır. Tamamlayıcı etkinlikler ise, ülkelerin KKM'leri tüketmelerini sağlayacak ve aynı zamanda da ulusal kamu malı üretmelerini kolaylaştıracak etkinlikler biçiminde tanımlanmaktadır (Morrissey vd., 2002:38-39).

Sektörlere göre yapılan sınıflandırmada ise, KKM'ler çevre, sağlık, bilgi, güvenlik-barış ve yönetim olmak üzere beş grupta ele alınmaktadır (Morrissey vd. 2002:40-41).

KKM'ler konusundaki son sınıflandırma, bu malların varlık yapılarıyla ilgilidir. KKM'ler varlık yapılarına göre somut ve soyut mallar olarak sınıflandırılmaktadır. Çevrenin korunması, insanlığın ortak mirası gibi bazı mallar somut nihai mallar biçiminde tanımlanırken, barış ve finansal istikrar gibi mallar ise, soyut nihai küresel kamu malı olarak görülmektedir (Kaul vd. 1999a:13).

Yukarıda yapılan KKM tanım ve sınıflandırılmaları bazı durumlarda iç içe geçmektedir. Başka bir ifadeyle, bir malın KKM olarak tanımlanması ile o malın sınıflandırılması arasında bazı durumlarda benzerlikler, bazı durumlarda ise farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, KKM'ler tanımlanırken dikkat edilmesi gereken temel nokta; bu tür malların sunumu ile tüketimlerinin doğurduğu sonuçların birbirinden ayrı bir biçimde ele alınmasıdır⁷ (Ferroni ve Mody, 2002:5).

2. FİNANSAL İSTİKRAR VE FİNANSAL İSTİKRARSIZLIK KAVRAMLARI

İktisat yazını incelendiğinde, finansal istikrar kavramını tanımlamaya ve istikrar durumunu değerlendirmeye yönelik, henüz yaygın bir şekilde kabul görmüş model ve analitik bir çerçevenin bulunmadığı görülmektedir. Schinasi (2004:11-12)

⁷ Örneğin, Dünya Bankası'nın tanımlamasına göre, dünyada yoksulluğun önlenmesi ya da azaltılması KKM değildir. Çünkü bu mal, kamu mallarının iki özelliğini de taşımaz. Oysa, sağlık hizmeti, çevrenin korunması, modern ve çağdaş bilgi, barış ve güvenliğin korunması ile finansal ve ekonomik istikrar, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını sağlarken, bu ülkelerde yoksulluğun önlenmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, yoksulluğun azaltılması KKM değildir. Ancak, çeşitli KKM'ler üretildiklerinde yoksulluğun azaltılması sonucunu beraberinde getirmektedir (Ferroni ve Mody, 2002:7).

bu durumun nedenini; finansal piyasalarla ilgili gelişmelerin tek bir nicel göstergeye bağlı kalarak açıklanamamasına, finansal piyasalarla ilgili gelişmelerin tahmin edilmesinde güçlüklerle karşılaşılmasına, para politikasının nihai amacı olan fiyat istikrarı ile finansal istikrar arasında bazı durumlarda uyumsuzlukların ortaya çıkmasına, finansal istikrar politikalarının zaman tutarsızlık problemine açık olmasına ve finansal istikrar politikalarının etkinlik ile esneklik arasında çelişki ile karşılaşılmasına bağlanmaktadır.

Finansal istikrar kavramının tanımlanmasında karşılaşılan güçlükler, bu kavramın tek bir nicel göstergeye bağlı kalarak tanımlanmasını zorlaştırdığı için, iktisat yazınında birbirinden farklı finansal istikrar tanımlarıyla karşılaşmaktadır. Buna karşın, tanımların odaklandığı nicel göstergeler ve ölçütler arasındaki ilişki, finansal istikrar tanımlarının birbirlerinden tümüyle ayrıştırılamamasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada, finansal istikrar tanımları beş ayrı grupta sınıflandırılmaktadır. Kavram, istikrarlı finansal piyasaların sahip olduğu niteliklere göre tanımlanmaktadır. İlk gruptaki tanımlar, finansal piyasalara aktarılan kaynakların reel sektöre etkin bir şekilde tahsis edilmesi üzerinde durmaktadır. Schinasi (2004:8-10) ve Hunter vd. (2005:12) kaynakları tasarruf sahibi olan iktisadi karar birimleriyle, yatırım fırsatlarını değerlendirmek isteyen iktisadi karar birimleri arasında etkin bir şekilde tahsis eden finansal sistemleri istikrarlı finansal sistemler olarak tanımlamaktadır. İkinci gruptaki finansal istikrar tanımı, finansal piyasaların bünyesinde istikrarın sağlanmasına ve krizlere karşı koyma yeteneğine odaklanmaktadır. G-10 (2001:126) finansal istikrar kavramını, finansal krizler ortaya çıkmadan önce finansal istikrarsızlık yaratan problemlerin temizlenmesi ve krizlere karşı koyma yeteneğinin sağlanması biçiminde tanımlamaktadır. Üçüncü gruptaki tanım, finansal piyasaların yapısına ve bu yapıyı oluşturan unsurların istikrarına odaklanmaktadır. Crockett (1997a:9-10) finansal istikrar kavramını tanımlarken, finansal piyasaların ve bu piyasalarda etkinlikte bulunan önemli finansal kurumların istikrarından söz etmektedir. Dördüncü grup ise, konuya parasal istikrar ve varlık fiyatlarının istikrarı açısından yaklaşmaktadır. Foot (2003:4), Caruana (2005:9) ve Kregel (1997:1) parasal dalgalanmaların yaşanmadığı sistemlerde varlık fiyatlarının istikrarlı bir şekilde hareket edeceğini belirtmekte ve bu özellikleri gösteren finansal sistemlerin kendisine duyulan güveni koruyarak, finansal istikrarı sağlayacağını savunmaktadır. Beşinci grup çerçevesinde Large (2003:2) finansal istikrar kavramını finansal sisteme duyulan güvenin sürdürülmesi biçiminde tanımlamaktadır.

Hauben vd. (2004:11-12) ise, yukarıda sıralanan yaklaşımları kapsayan bir finansal istikrar tanımı yapmıştır. Hauben vd.'ne göre, finansal istikrar kavramı,

ekonomik etkinlikler arasında kaynakların etkin bir şekilde dağılımı, başarılı risk yönetimi ve şokları emilebilme yeteneğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte, finansal istikrar kavramı, sadece kaynakların etkin dağılımı, vadelerin dönüştürülmesi, risk unsurlarının çeşitlendirilerek dağıtılması ve tasarrufların harekete geçirilmesi rolünü değil, aynı zamanda paranın özelliklerine ilişkin görevlerini de yerine getirmesini içermektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde finansal istikrar, istikrarsızlık tehdidi ortaya çıkmadan önce, finansal dengesizliklerin sınırlanmasını da kapsamaktadır.

Öte yandan, finansal istikrar kavramının tanımlanmasında yaşanan güçlükler, bazı yazarları finansal istikrarsızlık kavramını tanımlamaya yöneltmiştir. Ne var ki, benzer problem finansal istikrarsızlık kavramının tanımlanmasında da yaşandığı için, yazında çok sayıda finansal istikrarsızlık tanımına rastlanmaktadır.

Bu çalışmada, finansal istikrarsızlık kavramı iki farklı grupta incelenmektedir. İlk gruptaki tanımlama finansal istikrarsızlık kavramını, finansal kriz riskinin yükselmesi biçiminde değerlendirmektedir. Örneğin Davis (2003:1-2) finansal istikrarsızlığı, finansal krizlerden önce ortaya çıkan olumsuz makroekonomik koşulların finansal kriz riskini derinleştirme biçiminde tanımlamaktadır. İkinci grup ise, finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunların reel ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. Mishkin (1997:62), Chant (2003:3) ve Haldane vd. (2004:2-3) finansal piyasalarda başlayan ve reel ekonomik etkinliklere zarar veren olayları, finansal istikrarsızlık olarak görmektedir. Dikkat edilecek olursa, finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunlar finansal kurumların aracılık etkinliklerine zarar vererek, reel ekonomik etkinlikleri olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Bernanke ve Getrler (1990:87), Crockett (1997b:2), Eichengreen (2004:8) ve Moenjok vd. (2004:4) finansal istikrarsızlık kavramını, varlık fiyatlarındaki dalgalanmalardan veya finansal kurumların yükümlülüklerini yerine getirememesinden dolayı, ekonomik performansın bozulmasına neden olan ve piyasa katılımcıları üzerinde baskı yaratan bir durum olarak tanımlamışlardır. Yazarlara göre; finansal istikrarsızlık, aracılık maliyetlerinin yükselmesi sonucunda yatırım eğiliminin ve ekonominin genel performansının zayıfladığı bir durum olarak görülmektedir. Ferguson (2003:7) ise finansal istikrarsızlık kavramını, reel ekonomik etkinliklere zarar verme olasılığı bulunan finansal piyasa başarısızlıkları olarak tanımlamaktadır.

Konuya ilişkin kavramsal çerçevenin daha iyi anlaşılabilmesi için, hangi durumun istikrar, hangi durumun istikrarsızlık olduğu incelenmelidir. Cihak'ın (2006:8) bu yönde yürüttüğü çabalar Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1:Finansal İstikrarın Tanımlanması

		İstikrarsızlığın Belirtileri	
		Görülüyorsa	Görülüyorsa
Önemli Bir Şok Durumu	Yok	Finansal İstikrar	Finansal İstikrar
	Şu Anda Yok, Fakat Olma Olasılığı Var	Finansal İstikrar	Finansal Kırılganlık
	Var	Dalgalanma	Finansal Kriz

Kaynak: Cihak (2006:8)

Tablo 1 önemli bir şokla karşılaşmayan ekonomilerde istikrarsızlığın belirtileri görülüyorsa, finansal istikrarın sağlandığını; önemli bir şokla karşılaşma olasılığının yüksek olduğu ekonomilerde istikrarsızlığın belirtileri görülüyorsa, finansal kırılganlığın⁸ yaşandığını; önemli bir şokla karşılaşan ekonomilerde istikrarsızlığın belirtileri görülüyorsa, dalgalanmaların (varlık fiyat balonu⁹, finansal karmaşa¹⁰) yaşandığını, istikrarsızlığın belirtileri görülüyorsa, finansal kırılganlığın finansal krizlere dönüştüğünü göstermektedir.

3. KÜRESEL KAMU MALI OLARAK FİNANSAL İSTİKRAR

Finansal istikrar bir KKM olarak tanımlandığında, üzerinde durulması gereken ilk nokta, kamu malları teorisi perspektifinden finansal istikrar ve istikrarsızlık kavramlarının neyi ifade ettiğidir.

Finansal istikrarın sağladığı faydadan kimsenin dışlanamaması ve tüketiminde rakipliğin olmaması nedeniyle, finansal istikrar bir kamu malı olarak kabul edilmektedir. Finansal istikrar bu özelliği ile bir kamu iyisi (public good) olarak görülmektedir. Benzer biçimde, finansal istikrarsızlığın etkilerinden dışlanma ve rakiplik olmadığı için, finansal istikrarsızlık durumu da bir kamu kötüsü (public bad) olarak nitelendirilmektedir (Wyplosz, 1999:158).

⁸ Finansal kırılganlık, finansal piyasalarda gelecekte ortaya çıkma olasılığı bulunan olumsuzluklardır (Wolfson, 1989:347).

⁹ Varlık fiyat balonu, varlık fiyatlarının makroekonomik göstergelerle tutarlı olan değerlerinden (fundamental value) saparak, spekülasyon olarak yükselmesidir.

¹⁰ Finansal karmaşa kavramıyla finansal piyasalarda yaşanan panik ortamından söz edilmektedir. Böyle durumlarda mevduatlarda kitlesel çekilmeler yaşanabilir.

Finansal istikrarsızlık piyasa başarısızlıklarını beraberinde getirmektedir. Yay vd, (2001:62) finansal piyasa başarısızlıklarını negatif dışsallıklar¹¹, bilgi eksikliği¹² ve piyasa gücü¹³ biçiminde sıralarken, Wyplosz (1999:168-170) ise bu sıralamaya finansal kurumlarda yaşanan istikrarsızlıkları¹⁴ da eklemiştir.

Finansal piyasaların etkisiz bir biçimde çalışmasına neden olan piyasa başarısızlıkları, finansal istikrarsızlık durumunu derinleştirmekte ve belli koşullar

¹¹ İktisadi karar birimleri veya sektörler arasındaki bilanço ilişkileri, finansal krizlerin bir iktisadi karar biriminde (örneğin bir finansal kurumda) veya sektörde (örneğin bankacılık sektöründe) başlayıp, ekonominin diğer kesimlerine bulaşmasına neden olmaktadır (Schinasi, 2003:4-5). Bulaşma etkisi olarak adlandırılan bu durum, bir veya birkaç finansal kurumda başlayan iflasların, domino etkisiyle diğer finansal kurumlara ve reel sektörde etkinlik gösteren firmalara sıçramasıyla, sistemik boyutta hissedilmektedir. İşte bu noktada, finansal istikrarsızlığın sosyal maliyetleri özel maliyetlerini aşarak, bir takım dışsal maliyetler yaratmaktadır. Negatif dışsallıklar olarak adlandırılan bu durum, piyasa başarısızlıklarına neden olmaktadır. Negatif dışsallıklar parasal olan (fiyatlanabilen piyasa oynaklarında) ve parasal olmayan (fiyatlanamayan) negatif dışsallıklar olmak üzere ikiye ayrılır. Parasal olmayan negatif dışsallıklar altında fiyat mekanizması işlemediği için, dışsallıklar içselleştirilememektedir. Bu durumda kamu otoriteleri finansal piyasalara müdahale ederek dışsallıkları içselleştirebilir (Eichengreen, 2004:8-11).

¹² Piyasa başarısızlığına neden olan ikinci faktör, bilgi eksikliğidir (asimetrik bilgi problemi). Mishkin'e göre (1998a:2-4), bilginin alınıp satıldığı finansal piyasalar, asimetrik bilgi probleminin yol açtığı ters seçim ve ahlaki risk problemlerine açık yapılarıdır. Eksik bilgi problemi, finansal istikrarsızlık dönemlerinde yükselmekte ve sağlıksız bilanço yapısına sahip olan iktisadi karar birimlerinin, sağlıklı iktisadi karar birimlerinden yeterince ayırt edilememesine neden olmaktadır. Sonuçta, finansal kurumlar kredi hacmini daraltırken, verimli yatırım olanakları yeterli dış finansmana ulaşamamakta ve ekonomik büyüme olumsuz bir biçimde etkilenmektedir. Bu nedenle kamu otoriteleri finansal piyasalarda yaşanan eksik bilgi problemini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

¹³ Piyasa başarısızlıklarının üçüncü nedeni, piyasa gücüdür. Piyasa gücü, etkinlik ile istikrar arasında bir ikilem yaratmaktadır (Yay vd, 2001:71). Zira, finansal istikrarın sağlanması ile finansal piyasaların etkin bir biçimde çalışması, aynı anda gerçekleştirilemeyebilir. Finansal piyasalarda etkinliğin sağlanması için, finansal piyasaların istikrarlı bir biçimde çalışması gerekmektedir. Ne var ki; finansal istikrarın sağlandığı her durumda finansal piyasalar etkin bir biçimde çalışmayabilir (Schinasi, 2004:12). Bununla birlikte, etkinliğin sağlandığı her durum, da finansal istikrara neden olmayabilir. Örneğin, piyasaya daha fazla banka katılırken, sektörün sağladığı ürün yelpazesi genişlemekte, rekabet ve etkinlik artmaktadır. Ancak, bankalar arasındaki rekabet, onları aşırı derecede riskli etkinliklere sürükleyerek, finansal kırılganlık riskini yükseltebilir (Sinclair, 2001:385-386; Allen ve Gale, 2003:21). Bu nedenle, birçok ülke, piyasa yapısını düzenleyen araçları kullanarak, bankacılık kesiminin oligopol yapısını korumaya çalışmakta ve piyasaya girişleri sınırlamaktadır. Amaç, finansal piyasalardaki rekabeti sınırlayarak, bankaların daha az risk almasını sağlamak ve bu sayede evrensel bankacılık etkinliklerini geliştirmektir (Yay vd, 2001:71). Görüldüğü gibi, düzenleyici önlemler ve politikalar güvenli ve istikrarlı bir finansal sistem oluşturulabilir. Ne var ki; bu durum finansal piyasaların etkin bir şekilde çalıştığı anlamına gelmemektedir. Çünkü, finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasıyla finansal istikrarın sağlanması için uygulanan düzenleme etkinlikleri arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Jacobson vd.'ne (2001:6) göre, bu tip düzenleyici önlemler ve politikalar sonucunda, kaynak tahsisinde etkinlik sağlanamamaktadır. Buna karşın, düzenlemelerin yapılmadığı finansal sistemlerde ise, bankalar arasındaki rekabet aşırı risk alma davranışlarını yaygınlaştırmakta ve finansal istikrara zarar vermektedir.

¹⁴ Finansal istikrarsızlık finansal sektörden başlayıp reel sektöre yöneldiği gibi, reel sektörden başlayıp finansal sektöre de yönelebilir. Finansal sektörde başlayan problemler çoğu defa bilanço ilişkisi içerisindeki birkaç kurumda gelişerek, sistemin geneline yayılabilir. Özellikle de, "batmak için çok büyük" (too big to fail) olan kurumların başarısızlıkları, finansal piyasanın tümünde başarısızlığa neden olabilir.

altında finansal krizlere dönüşmektedir. Piyasa başarısızlıklarının varlığı, kamu otoritesinin finansal piyasalara müdahale etmesinin gerekçesini oluşturmaktadır. Bu nedenle, Crockett (1997a:10) finansal istikrarın sağlanmasını, politik otoriteler için bir politika amacı olarak değerlendirmektedir.

Politik otoriteler, finansal piyasa başarısızlıklarından kaynaklanan etkisizlikleri azaltıp, istikrar durumunu sağlamak için finansal istikrar politikalarını (önleyici, iyileştirici ve çözümleyici politikalar) kullanarak, finansal piyasalara müdahale etmektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkan finansal istikrar durumundan hiç kimse dışlanmadığı ve tüketiminde rakiplik olmadığı için, finansal istikrar kamu malı sınıflandırması içinde ele alınmaktadır.

Diğer taraftan, finansal serbestleşme süreciyle birlikte, finansal piyasalar küresel düzeyde bütünleşirken, ulusal düzeyde yaşanan finansal istikrarsızlıklar ve krizler uluslararası bulaşma kanalları aracılığıyla küresel istikrarsızlıklara ve krizlere dönüşmektedir. Küresel finansal istikrarsızlık ise, piyasa başarısızlıklarının küresel ölçekte ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece, ulusal finansal piyasa başarısızlıklarından, küresel finansal piyasa başarısızlıklarına geçilmektedir. Başka bir ifadeyle, piyasa başarısızlığına neden olan faktörler bir ülkenin sınırlarını aşarak, küresel bir nitelik kazanmaktadır. Bu nedenle, küresel finansal istikrarsızlık bir küresel kamu kötüsü olarak tanımlanmaktadır (global public bad). Öte yandan, küresel finansal istikrar ise, bir küresel kamu iyisidir. Çünkü finansal istikrardan sadece onu yaratan ülke değil, tüm ülkeler faydalanmaktadır. Bu nedenle, finansal istikrar KKM olarak kabul edilmektedir (Wyplosz, 1999:156). Griffith-Jones (2003:436), Kaul ve Schnupf (2007) ise, küresel finansal istikrarın ve küresel finansal piyasa etkinliğinin tüketiminde, rakipliğin ve dışlanmanın söz konusu olmadığını belirterek, finansal istikrarın KKM özelliği gösterdiğini belirtmektedir. Öte yandan, bazı yaklaşımlarda finansal istikrarı etkileyen politikaların ve araçların da, KKM olarak kabul edildiği görülmektedir. Camdessus'a (1999:1-2) göre, finansal piyasalarda yürütülen etkinliklerde yaygın biçimde kullanılan araçlar (örneğin küresel düzeyde hakim/güçlü para gibi) KKM görüntüsü kazanmaktadır. Camdessus, bu araçları düzenleyen ve yöneten kurumların uyguladığı politikaları da KKM olarak değerlendirmektedir.

Finansal istikrarın KKM olarak görülmesinin bir diğer nedeni de, bir takım ulusal önlemlerle ve müdahalelerle küresel finansal piyasa başarısızlıklarının önlenememesidir. Bu yaklaşıma göre, KKM olarak finansal istikrarın sağlanması için ulusal önlemler değil, küresel işbirliği ve eşgüdüm gerekmektedir (Wyplosz, 1999:180). Ne var ki; bu yargı, bir ulusal kamu malı olarak finansal istikrar ile KKM olarak finansal istikrar arasındaki ilişkinin, birbirinden bağımsız olduğu anlamına gelmemektedir. Finansal istikrarın ulusal düzeyde sağlanmadan, küresel düzeyde de

sağlanamayacağı görüşünden hareketle Göker (2009:16), bir ulusal kamu malı olarak finansal istikrarın, KKM olarak finansal istikrarı tamamladığını belirtmektedir.

Görüldüğü gibi, piyasa başarısızlığına neden olan faktörlerin bir ülkenin sınırlarını aşarak, küresel bir nitelik kazanması, ilgili yazını, finansal istikrarı KKM olarak tanımlamaya yöneltmiştir. Finansal istikrarın bir KKM olarak kabul edilmesi, onu diğer KKM'lerden ayıran niteliklerin belirlenmesini gerektirmektedir. Bir KKM olarak finansal istikrar kavramının nitelikleri, ilgili yazında yer alan farklı sınıflandırmalardan hareketle, Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: KKM Olarak Finansal İstikrarın Sınıflandırılması

Sınıflandırma Konusu	Sınıflandırma Konusuna Göre Özellikleri	Nitelik Alanı
Doğaları	Küresel Rezervler	
	İnsan Yapımı Olanlar	
	Küresel Politika Sonuçları	X
Faydaları	Doğrudan Fayda Sağlayan	
	Risk Azaltan	X
	Kapasite Arttıran	
Etkinlik Türleri	Temel Etkinlik	X
	Tamamlayıcı Etkinlik	X
Varlık Yapıları	Soyut	X
	Somut	
Sektörleri	Yönetişim	X

Kaynak: Kaul ve Mendoza (2003), Morrissey vd. (2002) ve Kaul vd'den (1999) hareketle hazırlanmıştır.

Tablo 2'den de görüldüğü gibi, finansal istikrar küresel politika sonuçları ile ortaya çıkan¹⁵, risk azaltan¹⁶, temel ve tamamlayıcı etkinlik olarak görülen¹⁷, soyut, nihai¹⁸ bir KKM'dir.

¹⁵ Finansal istikrarın KKM olarak ortaya çıkabilmesi için, öncelikle politik tasarımla kamusal hale getirilmesi ve bu amaca yönelik küresel politikaların uygulanması gerekmektedir. Şayet, finansal

4. SONUÇ YERİNE: ELEŞTİREL DEĞERLENDİRMELER

Uluslararası finansal kuruluşların tasarımı ile şekillenen finansal serbestleşme süreci, kendisinden beklenenin aksine, ülkeleri hızlı büyüme, durgunluk ve finansal kriz döngüsüne sürüklemiştir. Bununla birlikte, finansal serbestleşme, bir ülkede başlayan finansal krizlerin diğer ülkelere yayılmasına, yani küresel bulaşma riskine yol açmıştır. Günümüzde, bir ülkede ya da bir bölgede başlayan finansal krizler dış ticaret, sermaye hareketleri ve ortaklıklar kanalıyla diğer ülkelere ve bölgelere yayılarak, onları da tehdit etmektedir. Bu durum finansal piyasaların küresel ölçekte düzenlenmesini yeniden gündeme getirmiştir. İşte, finansal istikrarın KKM olarak ele alınması, bu yönde sürdürülen çabaların ortaya çıkardığı yeni bir kavramsal çerçevedir.

Ne var ki; bu kavramsal çerçeveye gerek tarihsel ortaya çıkış süreci, gerek içeriği, gerekse sunumunda karşılaşılan güçlükler nedeniyle bir takım eleştiriler getirilebilir. Bu eleştiriler aşağıda sıralanmıştır.

• KKM kavramıyla “yeni” olan nedir?

Yazında, geleneksel kamu malı kavramı yerine KKM kavramına duyulan ihtiyaç üç nedene dayandırılmaktadır. Bunların ilki, mevcut kamu malı tanımının günümüz koşullarında yeterli olmadığıdır. İkincisi, KKM’lerin gerek sunulmasında gerekse bazı malların kamusal hâle getirilmesinde kamu politikasının gerekliliğinin öne çıkarılmasıdır. Üçüncüsü ise, KKM tanımlamasının kamusalılık (publicness) kavramı¹⁹ etrafında yapılmasıdır. Bu açıklamalara karşın, sorulması gereken temel soru şudur: KKM kavramıyla yeni olan nedir?

istikrarın sağlanması için küresel politikalar uygulanmazsa, bu mal ya hiç ortaya çıkmamakta, ya da eksik sunulmaktadır (Kaul ve Mendoza, 2003:100).

¹⁶ Finansal istikrarın sağlanması, finansal dalgalanma ve/veya kriz risklerinin bölgesel ya da küresel ölçekte azalmasına yardımcı olduğu için, KKM olarak finansal istikrar risk azaltıcı bir mal olarak nitelendirilmektedir.

¹⁷ Her ülkenin finansal ve makroekonomik istikrarını sağlaması küresel düzeyde finansal istikrarın sağlanması bakımından tamamlayıcı bir etkinlik niteliğindedir (Morrissey vd., 2002:41). Bununla birlikte KKM olarak finansal istikrar, bir takım küresel ve bölgesel programların sonucunda ortaya çıktığı ve tek bir ülkeye yönelik olmasına karşın, faydaları öteki ülkeleri de etkilediği için, temel etkinlik olarak da görülebilir.

¹⁸ KKM varlık yapılarına göre somut ve soyut mallar olarak sınıflandırılmaktadır. Çevrenin korunması, insanlığın ortak mirası gibi bazı mallar somut nihai mallar biçiminde tanımlanırken, finansal istikrar soyut nihai küresel kamu malı olarak görülmektedir (Kaul vd.,1999:13).

¹⁹ Bu durum bir kamusalılık üçgeni (triangle of publicness) ile açıklanmaktadır. Kamusalılık üçgeninin boyutları sırasıyla; net fayda bölüşümünde kamusalılık (eşitlik), karar almada kamusalılık (katılımcılık) ve tüketimde kamusalılıktır. Bu kamusalılık özelliklerinin hepsi bir arada bulunmadığında, gerçek anlamda bir kamusalılık ortaya çıkmamaktadır. Başka bir ifadeyle, malın faydasının herkes tarafından eşit paylaşılması, malın kamusal alanda yer almasına herkesin eşit katılımı karar vermesi ve malın

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği gibi, (geleneksel-ulusal) kamu malından KKM'ye geçerken, kavramın anlamında önemli bir değişiklik olmamış, sadece etki alanı genişlemiştir. Moore (2004:103), kamu malı tanımının KKM bağlamında bir değişikliğe uğramadığını belirtmekte, buna karşın, kavramın anlamında politik ve ideolojik bir değişimin meydana geldiğini vurgulamaktadır. Bu değişim kavramın kullanımında da gözlenmektedir.

Diğer taraftan, kavramın ortaya çıkışında uluslararası kuruluşların önemli ölçüde rol oynadığı görülmektedir. KKM kavramı ortaya atılmadan önce, 1980'lerde ve 1990'ların başında, ilgili yazında 'uluslararası kamu malı' kavramı kullanılmıştır²⁰. Ancak, kavramın bu şekilde kullanılması kısıtlayıcı bir çerçeve yarattığı için, uluslararası kamu malları biçimindeki kullanım 1990'lı yılların sonunda kısmi bir değişime uğrayarak, KKM'ye dönüştürülmüştür. Kavramın bu biçimi almasında UNDP ve WB önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmalarda KKM kavramı yeni olmaktan çok, farklı bir kavramsallaştırma ekseninde ele alınmıştır. Böylece, KKM kavramıyla bu alanda yeni bir söylem de yaratılmıştır. Örneğin, Coussy (2005:187) bazı kurumların (sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel kuruluşlar) uluslararası etkinliklerinin meşruluğunu ve rasyonelliğini KKM kavramıyla sağladıklarını vurgulamaktadır. Coussy'e göre, uluslararası kamu ya da özel örgütler, diplomatlar ve kalkınma örgütleri etkinliklerinin meşruluğu için KKM söylemini kullanma eğilimindedir.

• **Finansal istikrar muğlak bir kavramdır.**

İktisat yazınında finansal istikrar/istikrarsızlık kavramlarının yaygın bir biçimde kabul edilen ortak bir tanımı yapılamamıştır. Bu durumun nedeni, istikrarsızlıktan krize giden süreçte yaşanan geçişlerin yeterince belirlenememesidir. Finansal istikrar, dalgalanma, finansal kırılma ve finansal kriz birbirini takip eden bir süreç biçiminde ortaya çıkabilir. Günümüz finansal piyasalarının karmaşık yapısı, bu süreçteki geçişlerin saptanmasını önemli ölçüde engellemektedir. Herrero ve Rio'nun (2003:7) da belirttiği gibi, finansal piyasalarda yaşanan oynaklıklar her zaman finansal istikrarsızlık olarak değerlendirilememekte, oynaklıkların yaşanmaması da finansal istikrarın sağlandığı anlamına gelmemektedir. Başka bir ifadeyle, hangi durumun istikrar, hangi durumun istikrarsız olduğunun kesin bir biçimde belirlenememesi, kavramların tanımlanmasında karşılaşılan güçlüklerin aşılmasına ve ölçütleri belirlenmiş nesnel bir tanım yerine, öznel tanımların

herkes tarafından tüketilmesi anlamına gelen bu üç özellik bir arada bulunmazsa, gerçek bir kamusalıktan söz edilemeyecektir (Kaul ve Mendoza, 2003:92).

²⁰ Bu konuda Kindleberger (1986) ve Arsan'a (1992) bakılabilir.

yapılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, finansal istikrarı KKM olarak gören ana akım iktisat yazını, muğlak bir kavram üzerinden, “yeni” bir kavramsal çerçeve ortaya atmaktadır.

• **İstikrarsızlık sisteme içseldir.**

Yaratılan kavramsal karmaşayla, istikrarsızlığın kapitalizmin doğasında içsel olarak var olduğu gerçeği gözardı edilmektedir. Ana akım iktisat yazını istikrar ve istikrarsızlık gibi nihai durumlara odaklanmakta olup, istikrardan istikrarsızlığa dönüşen süreci kapitalizmin içsel bir problemi olarak değerlendirmemektedir. Böyle olunca, istikrar ve istikrarsızlık olarak adlandırdığı durumları adeta birbirinden ayrı şeylermiş gibi ele almaktadır. Oysa, kapitalizmde istikrar ve istikrarsızlık bir madalyonun iki yüzü gibidir; iç içedir. Çünkü, finansal istikrarsızlık kendiliğinden ortaya çıkan bir sorun değildir. Ekonominin istikrarlı olduğu düşünülen dönemlerinde, kapitalizmin doğasında var olan dinamiklerle kaçınılmaz olarak açığa çıkan bir durumdur. Minsky'nin (1990:289) de belirttiği gibi, kapitalizmde finansal istikrardan istikrarsız bir yapıya geçişin nedeni, kapitalist sistemin doğasında aranmalıdır. Minsky, kapitalizmde istikrarsızlığın nedeninin finansal sisteme özgü niteliklerden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Minsky'nin Finansal İstikrarsızlık Hipotezi, kapitalizmde finansal istikrarsızlık ve krizlerin sisteme dışsal değil, aksine içsel olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre, doğası gereği istikrarsız olan kapitalist sistem, finansal yapıdaki değişimlere bağlı olarak, sürdürülemez genişlemeler ve daralmalar yaratmakta ve kaçınılmaz bir biçimde istikrarlı bir durumdan istikrarsızlığa sürüklenmektedir.

• **Bir KKM olarak finansal istikrarın sunum problemi²¹**

Kamu malları ulusal ölçekte devlet tarafından sunulmaktadır. Geleneksel kamu malı kuramı kamu mallarının ne olduğu, nasıl sağlanması gerektiği ve hangi yöntemlerle finanse edileceği gibi konularda, devlet kurumlarının önemli bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Oysa, aynı işlevi görecektir benzer bir kuruma, küresel ölçekte rastlanmamaktadır (Desai, 2003:63). Küresel bir hükümetin olmamasından kaynaklanan bu sorun, KKM olarak görülen finansal istikrarın kim ya da kimler tarafından nasıl sunulacağını belirsiz kılmaktadır (Griffith-Jones, 2002:11).

²¹ Metin içerisinde kullanımı kolaylaştırabilmek amacıyla sadece “sunum problemi” kullanılmaktadır. Sunum probleminden söz edilirken “Bir KKM olarak finansal istikrarın sunum problemi” kastedilmektedir.

Konuya ilişkin yazında berlirsizliğini koruyan bu sorunun, küresel politika yapımındaki boşlukların doldurulmasıyla aşılabileceği vurgulanmaktadır. Ne var ki; küresel bir politika oluşturulmasının önünde üç temel boşluk bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yetkisel boşluk (jurisdictional gap); ikincisi uluslararası işbirliğinden kaynaklanan katılım boşluğu (participation gap); üçüncüsü ise, ülkeleri tek başına bu malı üretmeye özendirilecek/teşvik (incentive gap) edecek bir mekanizmanın bulunmamasıdır (Kaul vd. 1999b: 450). Bu sorunlar karşısında, KKM'lerin sunumu için üç alternatif önerilmektedir. Birinci alternatif, lider konumundaki bir ülkenin bu tür malları tek başına sunmasıdır. Bu durum, KKM'nin finansmanının lider konumundaki bir ülke tarafından karşılanmasını gerektirmektedir. İkinci alternatif, uluslararası alanda lider konumunda olan bir ülke yoksa, bu görevin uluslararası kurumlar (Birleşmiş Milletler vb.) tarafından yerine getirilmesine dayanmaktadır. Böylesi bir durumda, KKM'nin finansmanı uluslararası kuruluşlar tarafından karşılanacaktır. Uluslararası kuruluşlar ise, KKM'nin sunumunda karşılaşılan maliyetleri, kendisine üye olan ülkelere ödeme gücü ilkesine göre paylaşacaktır (Sandler, 2002:88-89). Ancak, ülkeler tek tek düşünüldüğünde, uluslararası kuruluşlara katılmaya zorlanamayacakları gibi, yurttaşlarını vergilendirme konusunda da ikna edilemeyeceklerdir. Dolayısıyla, ülkelerin uluslararası kuruluşlara katılmaları ya da KKM'leri üretmeleri kendi kararlarına bağlı olacaktır. Ülkeler uluslararası anlaşmaları kendi istekleriyle kabul etmediklerinde, KKM'leri bedavacı olarak kullanacaklardır. Bu noktada, uluslararası bedavacılık probleminin uluslararası kuruluşlara katılımın yaygınlaştırılmasıyla ve küresel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesiyle aşılabileceği düşünülmektedir (Barrett, 2002:50). Üçüncü alternatif ise, kısmi işbirliği yöntemidir. Bazı ülkeler KKM'lerin büyük bir kısmını (ya da çoğunu) üretmek isterken, uluslararası kuruluşlara katılmak istemeyebilirler. Bu noktada, kısmi işbirliğinin başarılı olabilmesi, işbirliği yapan ülke sayısının çokluğuna, işbirliğine katılan ülkelerin toplam ülkeler içindeki payına, katılmayan ülkelerin ise kamu mallarının sunumuna daha az önem vermesine bağlıdır (Sandler, 2002:90).

Yazında, KKM'lerin sunumu için en uygun politika önerisi; uluslararası işbirliğinin ve küresel ölçekte katılımın geliştirilmesidir. Örneğin Kaul ve Le Goulven (2003:332) KKM'lerin sunumunda uluslararası işbirliği için, beş öneride bulunmaktadır. Bunlar; dışarıya doğru işbirliği (outward oriented cooperation), içeriye doğru işbirliği (inward oriented cooperation), hükümetler arası birleşik üretim (joint intergovernmental production), ağ biçiminde işbirliği (networked cooperation), yardımlar, uluslararası ticaret ve yatırım. Yaygın anlayışa göre, işbirliği, ya ülke gruplarının ya ulusüstü kuruluşların katkılarıyla ya da bunların her ikisinin katılımıyla geliştirilmelidir.

Görüldüğü gibi, KKM'lerin sunumunda ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesinin iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi, bu malları sunacak olan küresel bir hükümetin olmayışıdır. İkincisi ise, bu malların faydalarından yararlanan, fakat maliyetlerine katlanmaktan kaçınan ülkelerin neden oldukları bedavacılık problemini önlemektir²². Ne var ki; ülkelerin politik önceliklerinin farklı olması, bilgi yetersizlikleri, karşılıklı anlayış ve güven eksiklikleri, KKM'lere her ülkenin verdiği önemin farklı olması ve de ülkelerin farklı ödeme güçlerine sahip olması KKM'lerin üretiminde işbirliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır (Göker, 2009:9). Bu nedenle, KKM'lerin sunumunda işbirliğinin nasıl gerçekleştirileceği belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca, işbirliği konusundaki bu sorun, var olan kurumlarla mı, yoksa oluşturulacak yeni yapılarla mı çözüme kavuşturulacaktır?

Henüz çözüme kavuşturulamamış olan bu sorun bir KKM olarak görülen finansal istikrarın sunumunda da geçerlidir. İşte bu noktada, sunum problemi, Yeni Finansal Mimari'nin (YFM) tasarımı içerisinde çözülmek istenmektedir. Örneğin Griffith-Jones (2002), KKM olarak finansal istikrarın sunumunu, YFM çerçevesinde ele almaktadır.

Sunum probleminin YFM çerçevesinde çözülmesi, karar alma süreçlerinde taraflar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine bağlanmaktadır. Çünkü, küresel finansal istikrarın sağlanması için tek tek ülkelerin gösterebileceğinden daha büyük bir çabanın gerekli olduğu, aksi takdirde problemlerin derinleşeceği düşünülmektedir. Örneğin Akyüz (2005:2), finansal krizler esnasında her ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesinin, negatif dışsallıkları yaygınlaştıracağını belirtmekte ve tarafların işbirliği içinde hareket ederek, ortak stratejiler geliştirmeleri halinde, negatif dışsallıkların azalacağını vurgulamaktadır.

YFM çerçevesinde sunum problemini önlemek amacıyla birlikte ya da ayrı ayrı uygulanan üç temel alternatiften söz edilebilir. Bunlardan birincisi, küresel işbirliğine katkı yapacağı düşünülen yeni kurumların oluşturulmasıdır. Çoğu defa hayal ürünü olmanın ötesine geçmeyen bu önerinin²³, iyimser beklentilerle uzun vadede gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. İkincisi, var olan kurumlara küresel işbirliği ekseninde yeni rollerin verilmesidir. Birinci alternatifin iyimser bir beklenti ile uzun vadede gerçekleştirilebileceği düşüncesinden hareketle yapılan bu öneri, geçmişte sundukları politika reçeteleriyle (makroekonomik ve yapısal politikalarla)

²² Bedavacılık problemi, ulusal kamu mallarının sunumunda olduğu gibi, KKM'lerin sunumunda da ortaya çıkmaktadır. Bedavacılık problemi kamu mallarının etkin bir biçimde sunulmamasına neden olmaktadır. Maldan bir fayda elde etmesine karşın, malın üretim maliyetlerinden kaçınmak isteyen iktisadi karar birimlerinin neden olduğu bedavacılık problemi, kamu mallarının etkin bir biçimde sunulmasını engellemektedir (Göker, 2009:9).

²³ Dünya parası ihraç ederek küresel nihai başvuru mercii olan bir dünya merkez bankasının kurulması ya da mevcut kurumlara (FED, IMF, BIS vb gibi) bu rolün verilmesi önerilmektedir.

birçok ülkede krizlerin nedeni olarak gösterilen ve bu nedenle itibar kaybına uğrayan uluslararası finansal kuruluşlara (IMF ve WB gibi), kaybettikleri itibarın geri verilmesinin ötesinde bir amaç taşımamaktadır. Üçüncü olarak, gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) var olan uluslararası kuruluşlardaki karar alma süreçlerine daha fazla katılım yapması amaçlanmaktadır. Griffith-Jones'un da (2002:11) belirttiği gibi, GOÜ'lerin karar alma süreçlerinde etkin olmamaları, YFM çerçevesinde uygulanan politikalara katılım problemini artırmaktadır. Bu nedenle küresel ekonomiyi ilgilendiren karar alma süreçlerinde GOÜ'lerin daha katılımcı bir biçimde rol alması hedeflenmektedir. Bu amaçla, yakın dönemde GOÜ'lerin başta IMF olmak üzere, uluslararası finansal kuruluşlardaki kotaları artırılmıştır. Ayrıca, karar alma süreçlerinde belirleyici olan ülkeler grubu G-7 iken, son yaşanan krizle birlikte kapsam, G-20 ülkelerini de içine alacak bir biçimde genişletilmiştir. Buna karşın, G-7 ülkelerinin finansal kuruluşların karar alma süreçlerindeki hakim gücü devam etmektedir.

İşbirliğinin katılımcı bir biçimde teşvik edilerek, sunum probleminin çözülmek istenmesiyle iki şey amaçlanmaktadır. Bunlardan birincisi; itibar kaybına uğramış uluslararası finansal kuruluşlara kaybettikleri itibarı geri vererek, bu kuruluşların meşruiyet krizlerini ortadan kaldırmak ve bu sayede küresel finansal hegemonyayı devam ettirmektir. İkincisi ise, GOÜ'lerin uluslararası finansal kuruluşlara duydukları tepkileri hafifleterek, sistem içinde marjinalleşmelerini önlemektir. Başka bir ifade ile, küresel finansal hegemonyanın devamı amaçlanmaktadır. Son yaşanan küresel krizle birlikte, IMF ve G-20 ülkelerinin öncülüğünde bir takım kararların alınmasının ve bu yapıların YFM'nin temel karar organları olarak gösterilmesinin ardında, yukarıda vurgulanan gerekçeler bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AKALIN, Güneri (2000), *Kamu Ekonomisi*, Akçağ Yayınevi, Ankara.

AKYÜZ, Yılmaz (2005), "Reforming The IMF: Back to The Drawing Board", *G-24 Discussion Series*, No.38, November.

ALLEN, Franklin ve GALE, Douglas. (2003), "Competition and Financial Stability",
<http://finance.wharton.upenn.edu/~allenf/download/Vita/compfinstab030905.pdf>,
Çevrim içi.14.03.2006.

ARSAN, H. Üren (1992), "Kamu Maliyesi Alanında Yeni Bir İnceleme Konusu: Uluslararası Kamusal Mallar", *A.Ü. S.B.F. Dergisi*, 403-426.

BARRET, Scott (2002) “Supplying International Public Goods: How Nations can Cooperate”, International Public Goods, Incentives, Measurement, and Financing içinde (der. Marco Ferroni and Ashoka Mody), Kluwer Academic Publishers and The World Bank, London, ss.47-79.

BERNANKE, S.Ben ve GETTLER, Mark (1990), “Financial Fragility and Economic Performance”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol.105, No.1.

CAMDESSUS, Michael (1999) “International Financial and Monetary Stability. A Global Public Good?”, www.imf.org/external/np/speeches/1999/052899.htm: 20.09.2008

CARUANA, Jaime (2005), “Monetary Policy, Financial Stability and Asset Prices”, *Banco de Espena Documentos Ocasiones*, No.0507.

CHANT, John (2003), “Financial Stability As a Policy Goal”, Essays on Financial Stability içinde (der. John Chant, Alexandra Lai, Mark Illing, Fred Daniel) Bank of Canada Technical Report, No.95.

CIHAK, Martin (2006), “Central Banks and Financial Stability: A Survey of Financial Stability Reports”, Seminar on Current Developments in Monetary and Financial Law Washington, D.C., October, s.23-27.

COUSSY, Jean (2005), “The adventures of a concept: is neo-classical theory suitable for defining global public goods?”, *Review of International Political Economy*, 12:1, 177-194.

CROCKETT, Andrew (1997a), “Why Is Financial Stability a Goal of Public Policy”, FED Kansas City 1997 Symposium “Maintaining Financial Stability in a Global Economy”, [ideas.repec.org/a/fip/fedker/y1997iqivp5-22n82\(4\).html-11k](http://ideas.repec.org/a/fip/fedker/y1997iqivp5-22n82(4).html-11k). Çevrim içi;17.02.2006.

CROCKETT, Andrew (1997b), “The Theory and Practice of Financial Stability”, *GEI Newsletter*, Issue, No.6.

DAVIS, E. Philip. (2003), “Towards a Typology for Systemic Financial Instability”, <http://www.brunel.ac.uk/329/efwps/03-20.pdf> Çevrim içi.11.09.2005.

DESAI, Meghnad. (2003), “Public Goods: A Historical Perspective” Providing Global Public Goods: Managing Globalization içinde (der. Inge Kaul, Pedro Conceicao, Katen Le Goulven, Ronald U. Mendoza), Oxford University Press, New York, ss.63-77.

DURMUŞ, Mustafa (2006), “Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği” *Ekonomik Yaklaşım*, Sayı:59, Cilt:17, 65-97.

EICHENGREEN, Barry (2004) “Financial Instability”, University of California, Berkeley Revised.<http://scholar.google.com.tr/scholar?q=E%C4%B0CHENGREEN,+B.+%282004%29+%E2%80%9CFinancial+Instability&hl=tr&um=1&ie=UTF-8&oi=scholart> Çevrim içi; 11.01.2006.

FERGUSON, W. Roger (2003), “Should Financial Stability Be an Explicit Central Bank Objective?”, Monetary Stability, Financial Stability and Business Cycle: five views, BIS, No.18.

FERRONI, Marco ve MODY, Ashoka (2002), “Global Incentives for International Public Goods: Introduction and Overview” International Public Goods, Incentives, Measurement, and Financing içinde (der. Marco Ferroni ve Ashoka Mody), Kluwer Academic Publishers and The World Bank, London, ss.1-29.

GÖKER, Zeliha (2008), “Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler”, *Maliye Dergisi*, Sayı 155, Temmuz-Aralık, 108-118.

GÖKER, Zeliha (2009), “Bir Küresel Kamu Malı Olarak Finansal İstikrar, *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt:9, Sayı:17, 7-22.

FOOT, Michael (2003), “What is Financial Stability and How Do We Get It?”, The Roy Bridge Memorial Lecture, No.3, April.

GRIFFITH-JONES, Stephany (2002) “New Financial Architecture as a Global Public Good” http://www.stephanygj.net/papers/New_financial_architecture_as_a_global_public_good.pdf Çevrim içi; 25.09.2009.

GRIFFITH-JONES, Stephany (2003) “International Financial Stability and Market Efficiency As A Global Public Goods” Providing Global Public Goods içinde, (der. Inge Kaul, Pedro Conceicao, Katen Le Goulven, Ronald U. Mendoza), UNDP, Oxford University Press, New York, ss.435-454.

Group of 10, (2001), “Consolidation of The Financial Sector”, www.bis.org/publ/gten05. Çevrim içi; 25.08.2006.

HALDANE, G. Andrew.; HOGGARTH, Glenn; SAPORTA, Victoria ve SINCLAIR, Peter (2004), “Financial Stability and Bank Solvency”, Federal Reserve Bank of Chicago International Conference.

HAUBEN, Aerdth; KAKES, Jan ve SCHINASI, J. Garry (2004), “Toward a Framework For Safeguarding Financial Stability”, *IMF Working Paper*, No.101.

HERRERO, A. Garcia ve DEL RIO, Pedro (2003), “Financial Stability And The Design of Monetary Policy”, Madrid Banko de Espena.

HUNTER, Leni; ORR, Adrian. ve WHITE, Bruce (2005), “Towards a Framework for Promoting Financial stability in New Zealand”, *Rezerv Bank of New Zealand Bulletin*, Vol.69, No.1.

JACOBSON, Tor; MOLIN, Johan ve VREDIN, Anders (2001), “How Can Central Banks Promote financial Stability”, *Sveriges Riksbank Economic Review*, No 2.

KAUL, Inge; GRUNBERG, Isabelle ve MARC A. Stern (1999a), “Defining Global Public Goods”, *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century* içinde (der. Inge Kaul, Isabelle Grunberg, Marc A. Stern), Oxford University Press, Oxford, ss.2-19.

KAUL, Inge; GRUNBERG, Isabelle ve MARC A. Stern (1999b), “Global Public Goods: concepts, policies and strategies”, *Global Public Goods: International Cooperation In The 21st Century* içinde (der. Inge Kaul, Isabelle Grunberg, Marc A. Stern), Oxford University Press Oxford, ss.450-509.

KAUL, Inge ve MENDOZA, U. Ronald (2003), “Advancing the Concept of Public Goods” *Providing Global Public Goods* içinde (der. Inge Kaul, Pedro Conceicao, Katen Le Goulven, Ronald U. Mendoza), UNDP, Oxford University Press, New York, ss.78-111.

KAUL, Inge. ve LE GOULVEN, Katen (2003), “Financing Global Public Goods: A New Frontier of Public Finance” *Providing Global Public Goods* içinde (der. . Inge Kaul, Pedro Conceicao, Katen Le Goulven, Ronald U. Mendoza), UNDP, Oxford University Press, New York, ss.329-370.

KAUL, Inge ve SCHNUPF, M. (2007), “Financial Stability and Market Efficiency: A Global Public Goods Perspective” www.undp.org/ods/worddocs/market-efficiency.doc 31 Ocak 2007.

KINDLEBERGER, P. Charles (1986), “International Public Goods without International Government”, *The American Economic Review*, Vol.76, No.1, 1-13.

KREGEL, A. Jan (1997), “Financing Global Financial Stability and Market Efficiency”, <http://www.undp.org/ods/monterrey-papers/kregel.pdf> Çevrim içi;12.04.2006.

LARGE, S. Adrew (2003), “Financial Stability: Maintaining Confidence in a Complex World”, National Liberal Club.

MINSKY, P. Hyman (1990), “The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and an Alternative to Standart Theory” *John Maynard Keyesen Critical Assessments* içinde (der.Wood, J. C), Routledge, London, ss.282-293.

MISHKIN, S. Frederic (1997), “The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policymakers”, *Maintaining Financial Stability in a Global Economy*, FED Kansas City.

MOENJAK, Thammarak; WARANGKANA, Imudom ve SİRİPİM Vimolchalao (2004), “Monetary Policy and Financial Stability: Finding the Right Balance under Inflation Targeting”, *Bank of Thailand Discussion Paper*, No.8.

MOORE, David (2004), “The Second Age of the Third World: from primitive accumulation to global public goods?” *Third World Quarterly*, Vol. 25, No.1, 87-109.

MORRISSEY, Oliver; TEVELDE, Dirk Willem ve HEWİT, Adrian (2002), “Defining International Public Goods: Conceptual Issues” içinde *International Public Goods, Incentives, Measurement, and Financing*, (der. Marco Ferroni ve Ashoka Mody), Kluwer Academic Publishers and The World Bank, London, ss.31-46.

MUSGRAVE, Richard A. ve MUSGRAVE, Peggy B. (1989), *Public Finance In Theory and Practice*, Fifth Edition, McGraw-Hill.

ROSEN, S.Harvey (1999), *Public Finance*, Fifth Edition , McGraw-Hill,

SAMUELSON, Paul Anthony (1954), “The Pure Theory of Public Expenditure”, *The Review of Economic and Statistics*, Vol. 36. No. 4 November, ss.387-389.

SANDLER, Todd (1998), “Global and Regional Public Goods: A Prognosis for Collective Action”, *Fiscal Studies*, Vol. 19, No.3, 221-247.

SANDLER, Todd (2002), “Financing International Public Goods”, *International Public Goods, Incentives, Measurement, and Financing* içinde (der. Marco Ferroni ve Ashoka Mody), Kluwer academic Publishers and The World Bank, London, ss.81-117.

SCHINASI, J. Garry (2003), “Responsibility of Central Banks for Stability in Financial Markets”, *IMF Working Paper*, No.121.

SCHINASI, J. Garry (2004), “Defining Financial Stability”, *IMF Working Paper*, International Capital Markets Department, No.187.

SINCLAIR, J.N.Peter (2001), “Central Banks and Financial Stability”, *Bank of England Quarterly Bulletin*, November.

SÖNMEZ, Sinan (1987), *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara.

STIGLITZ, Joseph (1988), *Economics of Public Sector*, Norton, W Norton & Co, New York.

YAY, Turan; YAY, Gülsün G. ve YILMAZ, Ensar (2001), *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, İTO Yayınları, No.47, İstanbul.

WOLFSON, H. Martin (1989), “The Causes of Financial Instability”, *Journal of Post Keynesian Economics*, No.12.

WYPLOSZ, Charles (1999), “International Financial Instability” Global Public Goods International Cooperation In The 21ST Century içinde (der. Inge Kaul, Isabelle Grunberg, Marc A. Stern) UNDP, Oxford University Press, New York, ss.152-189.